

**Emerik Munjiza, Anđelka Peko,
Snježana Dubovicki**

***Paradoks (pre)opterećenosti
učenika osnovne škole***

Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku, Fakultet za odgojne i
obrazovne znanosti,
Osijek, 2016., 175 str.

Knjiga *Paradoks (pre)opterećenosti učenika osnovne škole* znanstvena je monografija koja je nastala na suvremenim pedagozijskim spoznajama i obrađuje na teorijskoj i empirijskoj razini problem opterećenosti učenika. Knjiga je namijenjena svima koji se bave odgojem i obrazovanjem u Republici Hrvatskoj i šire. Napisana je na hrvatskom jeziku i broji 175 stranica. Recenzenti su prof. dr. sc. Marko Jurčić, prof. dr. sc. Martin Kramar i prof. dr. sc. Vladimir Strugar.

Emerik Munjiza umirovljeni je izvanredni profesor Filozofskog fakulteta u Osijeku. Autor je niza knjiga, znanstvenih i stručnih radova iz područja opće, sistematske i povijesti pedagogije. Dobio je niz značajnih priznanja i nagrada za svoj stručno-znanstveni i društveni rad. Suautorica Anđelka Peko redovita je profesorica u trajnom zvanju na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Područja njenog znanstvenog interesa su suvremena nastava, položaj učenika u nastavi i izvan nastave, obrazovanje učitelja i unaprjeđivanje kvalitete sveučilišne nastave. Objavila je niz znanstvenih monografija i rado-

va, članica je više nacionalnih vijeća u području odgoja i obrazovanja te je urednica časopisa *Život i škola*. Suautorica Snježana Dubovicki docentica je na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Objavila je niz znanstvenih radova, a znanstveni joj je interes usmjeren na istraživanje kurikuluma, nastave, kreativnosti, samoaktualizacije i emocija u nastavi.

Knjiga je podijeljena u tri cjeline. Prva cjelina *Povijesni kontekst (pre)opterećenosti učenika* autora Emerika Munjize govori o povijesnom kontekstu i fenomenu (pre)opterećenosti u obveznoj osnovnoj četverogodišnjoj i osmogodišnjoj školi, nastavnim planovima i programima, ispitivanju i ocjenjivanju te o udžbenicima i ostaloj obveznoj školskoj literaturi u kontekstu (pre)opterećenosti učenika. Autor smatra kako su učenici hrvatske škole preopterećeni, odnosno učeničke su razvojne mogućnosti u neskladu sa zahtjevima škole. Preopterećenost učenika je povijesni fenomen i autor ga prati od početka institucionalizacije državnog školstva na individualnoj i općoj razini. Autor navodi kako se kvantitativno i kvalitativno opterećenje javljaju zajedno i istovremeno. Kvantitativno opterećenje podrazumijeva vremensku prezauletost, dok je kvalitativno opterećenje pretežak, nedovoljno razumljiv ili učenicima apstraktan sadržaj. Fenomen preopterećenosti učenika prisutan je od 1874. godine kada je maksimalna tjedna satnica iznosila dvadeset i pet sati, a zatim je uvedena i nastavna osnova koja je propisivala nastavne predmete, tjednu satnicu i

načine realizacije. Autor zaključuje kako se iz satnice ne uočava preopterećenost, no dio se odgojno-praktičnih predmeta realizirao izvan satnice. Analizirane su nastavne osnove i nastavni programi preopširni i time su izvor preopterećenosti učenika, kao i kontinuirano povećanje broja ispitivanja i ocjenjivanja. Školski su udžbenici u povijesnom kontekstu imali dinamičan razvoj, a školske su ih vlasti nastojale staviti pod nadzor i kontrolu te se stalno propituje njihov sadržaj, opseg, didaktičko-metodičko oblikovanje, jezik i izgled.

Druga cjelina *O činiteljima (pre)opterećenosti učenika danas* autorice Anđelke Peko donosi uvid o činiteljima preopterećenosti učenika, a koji su: nastavni plan i program, učitelj, nastava, praćenje, ocjenjivanje, udžbenik, domaća zadaća, izvannastavne aktivnosti i očekivanja roditelja. Nastavni su planovi i programi prema istraživanju autorice Peko predimenzionirani sadržajima, neprimjereni su dobi učenika i time izravno doprinose preopterećenosti učenika. Odnosno, zahtijevanje vladanja nastavnim sadržajima koji su nepotrebni za razvoj učenikovih ključnih kompetencija i nadilaze razvojne kapacitete učenika preopterećuju učenike. U kontekstu smanjenja preopterećenosti učenika ključna je uloga učitelja koji bi trebao znati i umjeti opteretiti učenike u skladu s njihovim razvojnim mogućnostima. Nužno je napustiti predavačku nastavu te ju usmjeriti na učenika, s poučavanja na učenje, ali i prihvatiti više-

struke inteligencije učenika. Autorica navodi važnost kvalitetno oblikovane nastave, koja prestaje biti procesom i usmjerava se učeniku. Također, ističe važnost objektivnog ocjenjivanja i vrjednovanja učeničke aktivnosti i samostalnosti. Udžbenici se koriste u planiranju i pripremi nastave, no potrebno je optimalno odrediti količinu zahtijeva, memoriranja informacija, rješavanja zadataka, istraživanja i rada na projektima kako se ne bi na temelju udžbenika dodatno preopteretilo učenike. Autorica donosi uvid u međunarodna istraživanja o pozitivnoj interakciji između domaćih zadaća i školskog uspjeha, no upozorava na propitivanje njenog dimenzioniranja. Izvannastavne aktivnosti mogu biti preopterećenje učenicima ako su nametnute i ako je preopterećena redovna satnica i program. Roditelji imaju važnu ulogu u razvoju znanja, sposobnosti, vještina i stavova djece vezanih uz učenje, a istraživanja su pokazala kako je aktivna uključenost roditelja u život djece povezana s akademskim postignućem djeteta, no previsoka očekivanja pojedinih roditelja mogu stvarati kod učenika dodatna opterećenja.

Treća cjelina pod nazivom *(Pre)opterećenost učenika: rezultati istraživanja* autora Emerika Munjize, Anđelke Peko i Snježane Dubovicki donosi rezultate istraživanja o učenikovim preopterećenjima školom na temelju kvalitativne i kvantitativne analize. Podatci su prikupljeni uz pomoć triangulacije: analizom pedagoške dokumentacije, anketiranjem učenika i roditelja. Uzorak su činili peda-

goška dokumentacija (školski zakoni od 1959. do danas), nastavni planovi i programi (od 1958. do danas), pravilnici o praćenju i ocjenjivanju iz 1995. i 2010., udžbenici i pomoćna nastavna literatura za 2012./2013. školsku godinu. U istraživanju su sudjelovali i učenici četvrtih (N=286) i osmih razreda (N=252) te njihovi roditelji (N=474). Cilj je istraživanja bio ispitati činitelje preopterećenosti učenika te stavove učenika i njihovih roditelja o školskoj preopterećenosti koja se u istraživanju temeljila na vremenskoj prezauzetosti. Istraživanje je provedeno među učenicima i roditeljima u Osijeku, Vukovaru, Otoku, Zagrebu i Puli. Na temelju analize nastavnih planova i programa te rasporeda sati autori su uočili preopterećenje učenika kroz diferencijaciju nastavnih predmeta, uvođenje novih nastavnih predmeta i izvannastavnih aktivnosti te pretjeranog intelektualizma i tekstomanije u svim nastavnim predmetima. Autori su uočili i povećanje satnice, koje se raspoređuje i vikendima zbog predugog boravka u školi tijekom tjedna. Nastava predstavlja preopterećenje učenika u dijelu praćenja i ocjenjivanja, kao i školski udžbenici i ostala pomoćna školska literatura. Na temelju učeničke samoprocjene učenici se percipiraju preopterećenima te smatraju kako nemaju dovoljno slobodnog vremena. Intenzitet je nezadovoljstva učenika osmih razreda u odnosu na nezadovoljstvo učenika u četvrtom razredu čak 23,2 % intenzivniji. Rezultati istraživanja među roditeljima pokazali su kako idu u

prilog učeničkoj percepciji preopterećenosti. Prema mišljenju roditelja, učenici su najviše preopterećeni nastavnim planom i programom.

U Zaključku autori žele potaknuti znanstvenu, stručnu i društvenu javnost na smanjenje fenomena preopterećenosti hrvatskih učenika. Naglašavaju važnost dobrobiti učenika i apeliraju na prestanak zbrajanja partikularnih interesa pojedinih struka, znanosti i nastavnih predmeta. Istraživanja su pokazala kako se sto i pedeset godina permanentno ukazuje na fenomen preopterećenosti učenika, a istovremeno se problem ne rješava, već kontinuirano kumulira i povećava u svim navedenim sastavnicama: nastavnim planovima, programima, školskom ocjenjivanju, obveznoj udžbeničkoj literaturi, obvezama koje slijede iz nastave i uključivanjem u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.

Na kraju znanstvene monografije nalaze se bibliografija, prilozi, kazalo imena, sažetci na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku te bilješka o autorima.

Ova znanstvena monografija daje cjelovit uvid u problem opterećenosti učenika te naglašava važnost istraživanja i utvrđivanja mjera za smanjenje preopterećenosti učenika u hrvatskim školama kako bi se trend preopterećenosti okrenuo u suprotnom pravcu i učenička dobrobit stavila u središte.

Maja Brust Nemet